397

1902

397

397

ВИДАННЯ „Р. У. П." — Ч. 4.

Власна земля

Цина 25 сот.

КЫИВЪ 1902.

I.

Въ сели Лыповци Полтавськои губерни виддавна панська земля виддавалася до аренды селянамъ. Звыклы селяне держаты аренду, панъ цины на неи не пидвысшувавъ, то якось рикъ за рокомъ и переходывъ. Колы оце одного разу старый панъ померъ, а його сынъ заходывся, щобъ земли до аренды не виддаваты, а найматы робитныкивъ та самому повесты свое власне хозяйство. Селяне, що земли имъ своеи не выстачало, якъ то у насъ звычайно на Украини бувае, ажъ объ полы вдарылыся.

Що діяты? Якъ дали жыты? Пійшлы до пана прохаты земли: „Зробить ласку, пане, дайте земли хочъ на яровыну; мы платытымемо якъ и ранійше“.

— „Не можу, братця“, одповидае панъ. „Я й самъ знаю, що вамъ важко безъ моеи

земли обернутыея, алежъ и мени не сходно; я бильше зароблятыму на власному хозяйстви“.

— „Але щожъ вы насъ тыснете?“ благають селяне.

„Адже-жъ намъ не выжыты безъ аренды!“

— „Чимъ-же я васъ тысну, братця? Яжъ вашого не чипаю. Я тыльки зи своимъ добромъ обхожуся якъ мени краще. Аджежъ можу я хозяйнуваты на своій власній земли; якижъ тутъ утыски?“

Селяне не зналы що имъ сказаты: „Та воно такъ, земля ваша видъ батька и дида“, згоджувалыся воны, але жъ и намъ безъ земли, хочъ жывцемъ у землю лягай“.

Бувъ у тому сели учитель. Шкода йому стало селянъ. Пійшовъ и винъ до пана благаты його зглянутыся на проханье селянъ, зважиты, яки ихъ злыдни напосилы.

— „Та чимъ-же я выненъ, що воны таки бидни?“ одновивъ йому на те панъ. „Змиркуйте-жъ сами: оджежъ мени буде невыгода, наколы я виддамъ землю до аренды; а у мене выдатки велыки. Я вже краще згоденъ имъ даты по карбованцю, колы воны таки злыденни, але-жъ землы даты не можу“.

Учитель такожъ не знавъ, що йому на се

сказаты. Земля паньска. Панъ чужого не займае, а лыше орудуе своимъ власнымъ добромъ. Въ томужъ сели оденъ селянынъ Калытка мае сорокъ десятынъ земли, и такожъ орудуе нею, якъ самъ схоче. Коженъ орудуе своимъ добромъ. У одного тысяча десятынъ, а у другого сорокъ.

Але въ томужъ таки сели е трыйцять чотыри дворы, що мають лише по чверти десятыны, та по десятыни зъ чвертю; а трыйцять два дворы и зовсимъ не мають поля, самый тыльки грунтъ. Що-жъ тутъ почати? Якъ змиркуваты сю справу? Хтожъ справди тутъ выненъ? Панъ каже, що винъ не выненъ, бо винъ чужого не займае, а орудуе своимъ добромъ, своею власною землею; алежъ и селяне зовсимъ справедливо домагаються, божъ имъ безъ земли доведеться помираты зъ голоду; безъ земли имъ нiякъ не житы.

— „Ну нехай идуть робыты до пана“, скажуть розумни люде, „нехай стають у нього до роботы“.

Такъ, се селяне добре й самы розумiють, та ричъ у тимъ, що панъ завивъ у себе машины; йому, що правда, потрибни робитныки, але не зъ усихъ шостыдесяты шосты малоземельныхъ дворивъ, а що найбильше чоловика зъ

двайцять пять; але й тимъ панъ прызначивъ таку малу цину, що зъ тыхъ грошей чоловикъ ледве здолае самъ одягнутыся та податки заплатыты, але вже й ничого гадаты щобъ зъ ныхъ годуваты цилу симью. А дежъ мають диватыся вси инши? Та ще й те сказаты розумнымъ людямъ, що робыты на пана, се не значить буты вильнымъ хлиборобомъ. Селяне, за часивъ панщины, колы воны булы крипакамы робылы на панивъ, оджe теперъ воны сталы вильнымы, то розуміеся мусять маты, де покладаты свою вильну працю задля себе, а то маты свою власну землю; бо инакше имъ знову доведеться виддаватыся на панщину, себъ-то покладаты працю не задля себе, а задля пана: одны такимъ чиномъ пидуть працюваты на пана, други пидуть на фабрыку працюваты на фабрыканта, а трети просто будуть гинуты зъ голоду, прокленаючи свое каторжне життя! Ось вамъ маете гирше всякои панщины.

Оджe выходыть, що правда начебъ-то за селянамы, бо имъ безъ земли то однаково, що нагла смерть. Правда що ихъ не убывають на смерть зъ одного замаху, але такъ чи инакше збавляють имъ вику, заганяють на той свитъ тяжкою працею, поганымъ харчомъ, а то и

просто ґолодомъ. Хибажъ-то мы не знаемо якъ-то по селахъ люде мруть видъ злыднивъ та недостачи землн? То якъ-же селянамъ не домагатыся земли видъ панивъ? Отъ и прыходять вони до багатого пана просыты у нього земли бодай на аренду; а той каже, що йому такъ несходно, що винъ хоче найняты челяды та робитныкивъ и хазяйнуваты самъ. Земля отже його власна и винъ бажае орудуваты нею якъ самъ вважае за найкраще. А выдатки у нього велыки винъ не живе якъ прости селяне, що годуються зъ власнои праци; ба йому потрибно содержуваты, пышный будынокъ. стайни зъ баськимы киньмы; оденъ обидъ йому коштуе килько карбованцавъ що дня.

Отъ и багатый панъ такожъ гадае, що винъ поводыться по правди, бо чужого не займае, а орудуе свое власне добро.

А отъ у Херсонщыни ще багатшій панъ — винъ мае двайцять тысячивъ десятынъ земли, — такъ винъ порахувавъ що йому сходнійше, а нижъ ораты землю, розводыты на ній вивци та потимъ спродуваты въ далеки краи мясо та вовну. Винъ выкинувъ зи своеи земли всихъ арендаторивъ та чиншовыхъ, и выгнавъ всихъ робитныкивъ; найнявъ де-

сятквивъ зо два пастухивъ та держить объиздчикивъ. Великій зыскъ заразъ мае, а клопоту позбувся. Сей панъ изъ вивцямы такожъ каже, що винъ усе робыть по правди. Адже земля його власна, а до селянъ йому й дила немае; нехай-но шукають роботы у иньшыхъ панивъ. А инши паны, дакъ навить тому и радіють: якъ бильше голодного народу, то легше знайты дешевого робитныка. А най-бы була у селянъ своя земля, то хто мавъ-бы тоди йты за нивець робыты на панивъ, покладаты на нихъ свою криваву працю. А наколыбъ и пишлы, то вымагалы-бъ за свою роботу саме стыльки, скильки вона коштуе, але якабъ тоди зъ неи була корысть панамъ. А ось теперъ селяне самы йдуть та ще й кланяються: прыймить, зробить ласку, забирайте нашу тяжку працю, визмить насъ до роботы хочь-бы за шматокъ хлиба. Очевыдно, що задля панивъ навить корыстно выганяты селянъ зи своеи земли, а выгодовуваты на ній вивци та иншу скотыну. Та й чому имъ не робыты сього, одже земля ихъ власна?

Та зъ одого боку воно такъ, гадають селяне, але зъ другого боку буцимъ-то й инакше. Принаймни селяне эъ околыци мають

сего пана зъ вивцями за свого злочинця; багато люду прызвивъ винъ до велыкого убожества, багатьомъ навить и вику збавывъ. А такъ чоловикъ якъ люде бувають: не сердытый, поштывый, и такъ само миркуе, якъ и панъ зъ Полтавщыны. — „Дайте спокій, каже; чимъже я вывенъ, що у селянъ немае землы? Адже-жъ я чужого не займаю; земля — моя власна".

Ось тутъ саме, въ одному слови — власна, и крыеться усе лыхо. Наколы мы визьмемо, що земля його власна, то тоди розуміеся правда його. Тоди винъ смилыво мае выгоняты зъ землы селяъ, згоняты ихъ бодай до дидька, а свою землю заселяты вивцямы. Багато, де кого такъ и миркують; гадають що земля може належаты до одного чоловика, що землю можно обернуты въ його вичну власнить. Не тыльки багато, але майже вси такъ миркують, ба, навить и сами селяне. Въ кожному сели знайдуться селяне, що скуповують соби землю у власнисть; хто десятынъ висимнайцять збере до рукъ, а хто и вси сорокъ або пятдесятъ; хто скилькы спроможеться. А сусиде на ихъ поглядають, дай коженъ соби гадае: „отъ якъ бы й мени такъ само пощастыло!" Ридко кому

спаде на думку, яка се не справедлыва ричъ: власнисть на землю. Ридко хто розуміе, що саме тутъ и крыеться прычина до всякого лыха и убожества, саме въ тому що у насъ е власна земля, власнисть на землю. Се ридко хто розуміе, а кожному здаеться, що такъ воно заразъ е, такъ воно мусыть буты и на завше. Отъ наколы якій багатый панъ одбере видразу видъ усего села толоку або синожати, або збильшить разомъ цину за аренду, ось тоди селяне вдаряться объ полы: якъ же це такъ? зъ чого-жъ намъ теперъ жыты? А имъ и кажуть: „Але, щожъ такого трапылося? Хиба земля не моя власна? Чи я не маю орудуваты своимъ добромъ?“ — И селяне не знають, що тоди одповидаты, бо и дійсне не трапылося ничого нового. Ранійше багатый панъ мавъ тысячу десятынъ земли и заразъ мае тысячу десятынъ земли; ранійше чоловикъ зъ ихъ села Калытка мавъ сорокъ десятынъ земли и заразъ мае такъ само; и нихто ранійше сему не дывувся; навить коженъ бажавъ маты таку саму власнисть.

Одже и маете, що панъ прийшовъ и прогнавъ ихъ зи своеи земли:

— „Идить, куды знаете; мени до васъ

дила не мае; хиба я не можу власною землею орудуваты?“

— „Та буцимъ то й такъ, кажуть селяне, да тылькижъ и намъ доводыться помираты...?

— „Та чогожъ вамъ помираты?“

— „Та зъ чогожъ намъ жыты безъ земли?“

Оджे и доводыться прыстаты до чогось одного. Або всимъ у купи посидаты землю, щобъ земля належала цилій громади, усему народови, такъ щобъ кожному було земли хто схоче на ній працюваты, абожъ виддаты землю у вичну власнисть тому хто перший забере іи до своихъ рукъ, виддаты іи на продажъ якъ усякій иншій крамъ. Або одне або друге, а злучиты и те и инше до купы не можно ніякимъ побытомъ. Якъ-бы весь украинській народъ самъ орудувавъ усею украинською землею, то тоди вже никому не довелося бъ загарбаты до своихъ рукъ не тыльки тысячи, але й сотни десятинъ; тодибъ уже не стало ни панивъ, ни Калытокъ; тодибъ уже коженъ мавъ бы стыльки земли, скилькы збагнувъ-бы подужаты власною працею, але ни въ якимъ рази не бильше того. А наколы земля розикрадена, якъ заразъ у вичну власнить, по сотни та по тысячи деся-

тынъ, то звидкижъ взяты іи для всихъ селянъ, для всихъ украинцивъ хлиборобивъ.

Тоди вже не выстачае земли усимъ на свити, и злыденни робитныки опынюються въ крипацтви у панивъ. Корыстно панови виддаваты землю на аренду, то ще въ злыдняхъ можлыво прожиты, а наколы йому корыстнійше позаводыты машыны, або повернуты оране поле на лугъ, абы выпасаты скотыну, то винъ и повыкидае всихъ селянъ. Бо се называеся власнисть на землю. Се треба гараздъ зрозумиты, бо въ сій власносты и крыеться все наше лыхо.

Злыдение есть жыття селянына, вси це знають, а надто сами селяне. А чому ихъ життя таке, се мало хто розуміе, а меньше всихъ знову таки сами селяне. Зъ усихъ бокивъ, тыльки й чуты що нарикають на те, що мало селяне земли мають, що не мають де подитыся. Можно й справди подуматы, що тисно вже стало на Украини, а тымъ часомъ, куды окомъ поглянешь, то на сотни верстовъ розляглыся ланы паньськи та казенни. У насъ, колы докладно порахуваты усю землю и людей то выйде, що на кожни сто десятынъ земли прыходыться пересично трийцять чоловикъ обывателивъ; а ось у Франціи, напрыкладъ, на кожни сто де-

сятынъ земли выходыть висимдесятъ чоловикъ, але и то селяне живуть тамъ далеко багатійши, а нижъ у насъ на Украини.

Одже выходыть, що дило йде не о тисноту; земли на Украини выстачилобъ на всихъ, якъ-бы іи не було захоплено у власнисть, якъ-бы зъ неи моглы корыстуватыся уси хлибо-робы. А то заразъ однымъ тисно, нигде рукъ заченыты, а другимъ-дакъ ажъ надто багато простору. Велыка симья селянына бидуе на двохъ або трьохъ десятинахъ, а родына якого-небудь графа Воронцова або купця Терещенка розвернулася одна на сотняхъ тысячивъ десятынъ. А чому такъ? А то саме тому, що землю вильно кожному повернуты у вичну власнисть. Наколы се буде дозволено, то конче справа дійде до того, що до одныхъ рукъ буде загарбано сылу земли, а усему народови лышиться така обмаль, щобъ хиба лыше рантомъ не померты всимъ видъ голоду.

Отъ хочъ-бы напрыкладъ той таки самый Калытка: спочатку винъ гандлювавъ, переводывъ дрибни шахрайства, скуповувавъ вовну то що; такимъ чыномъ прызбиравъ трохи грошей и почавъ скуповаты землю и ось уже заразъ мае сорокъ десятынъ. Але на симъ дило

не стане. У нього сорокъ десятынъ, а зъ нымъ поручъ жывуть селяне зовсимъ безъ земли; оджe воны мусять ставаты до нього на роботу. Коженъ робитныкъ наоре, накосыть, насіе, нажне йому нехай на сто карбованцивъ, а заплатыть винъ робитныкови лише пятдесятъ, а други пятдесять лышаться у нього въ кишени; колы видличиты зъ ихъ карбованцивъ десять на насиння, угрунтованне, полагодженне, то що, то писля кожного робитныка лышиться Калытци ни за що по сорокъ карбованцивъ зыску, а винъ наймае нехай пятнайцять робитныкивъ, то мае зъ ныхъ що року шистьсотъ карбованцивъ зыску. Выходыть, що лыше половыну своеи праци робитныкъ поклавъ на себе, а другу половыну виддавъ за дурно хозяинови, зовсимъ якъ за часивъ панщины. И въ решти робитныки ледве перегодуються, абы зъ голоду не загынуты, а винъ складатыме соби кривави заробитки робитныкивъ. И то все лыше тому, що винъ мае землю. Одначе-жъ земля сама собою не робылабъ йому грошей; до земли ще треба прыкласты робучыхъ рукъ, але й робучи руки самы собою не перегодують селянына; йому потрибна земля. Отъ и мусыть винъ иты ставаты до роботы у Калытки. А тому лыше сього и потрибно. Якъ-

бы чоловикъ працювавъ на своій власній земли, винъ бы диставъ за свою працю все що заробывъ, що родыть земля, безъ усякого вызыскування. Але заразъ винъ робыть на Калытку, а Калытка виддае йому не весь зыскъ, що родыть земля, а лыше половыну, а другу половыну лышае соби, але не за свою працю, бо винъ Калытка вже заразъ ничого не робыть, а лыше за те, що земля — його власнисть.

Черезъ те, що земля його власнисть, винъ прымушуе робыты на себе селяныпа, що зовсимъ не мае земли, и мае зъ того зыскъ; а зъ того зыску винъ багатіе, грошей у нього збильшуеся, а значить винъ може соби прыкупыты земли, тымъ бильше безземельныхъ селянъ винъ зможе прымусыты робыты на себе и тымъ бильше матыме зъ ныхъ зыску. Такъ и буде воно довгій часъ, ажъ доки винъ не загарбае сотки тысячивъ десятынъ земли.

Доки Калытка не мавъ земли, доты винъ издывъ по селахъ, скуповувавъ вовну, сдвозывъ іи до миста, зъ миста навозывъ потрибный селянынови крамъ, метушывся, всежъ-таки такъ чи инакше працювавъ. Що правда и доти винъ бильше заároблявъ обдурюваннямъ та злодійствомъ: кому не такъ зважыть, кому

не домиряе, а то купыть вовну за пивъ цины, колы знае що селянынови потрибни грошы, щобъ платыты податки; такъ що и въ той часъ Калытка зароблявъ гроши зъ половыны працею, а зъ половыны шахрайствомъ; але все жъ тоди Калытка не мигъ прысылуваты селянъ робыты на себе. За для того йому потрибно було купыты землю, себъ-то таку ричъ, безъ якои робучій чоловикъ ніякъ не може обійты ся. Адже-жъ люде жывуть тыльки зъ праци своеи або чужои. Щобъ не загынуты зъ холоду та голоду, чоловикъ мусыть працюваты, а за для праци йому потрибна земля, або те що винъ може здобуты видъ земли: хлибъ, лисъ, конопли, зализо, вугиль то що, себъ-то всежъ-таки земля. А землю повернено у чужу власнисть. Властытель може даты землю, а може земли и не даты. Одже въ його рукахъ жыття и смерть робучого люду. И винъ дае селянамъ землю, дозволяе имъ працюваты на ній, лыше вызыскуе зъ ныхъ за то половыну або й бильше того, що воны зароблять зи своеи праци; и селяне мусять на те прыставаты, бо воны ніякъ не обійдуться безъ земли.

А колыбъ землю не було вильно ни продаты, ни купыты, якъ бы не було дозволено

обертаты землю у власнисть окремыхъ людей, колы-бъ земля належала усему народови, то тоди бъ не мавъ такои сылы оденъ чоловикъ надъ иншымы людьмы, тоди не здолавъ бы Калытка прымусыты селянъ робыты на себе; тоди коженъ працювавъ-бы на свою симью, а не пийшовъ-бы працюваты на иншихъ; тоди нихто не мигъ-бы житы и багатиты зъ чужои праци, загрибаты жару чужымы рукамы.

Такимъ чиномъ отъ що значить власна земля. Се значить вызыскуваты чужу працю. Земля сама собою хлиба не дасть, то не корыстно було-бъ и посидаты землю. Але жъ хто мае землю, той все загарбуе до своихъ рукъ. Це однаково, якъ бы хтось здолавъ замкнуты всю чисто воду и ключа покласты соби до кишени. Люде гинулыбъ безъ воды, а винъ бы сказавъ имъ: „Робить на мене, то я дамъ вамъ воды; а не хочете — ваше дило, я васъ не сылую“. Такъ и коженъ властытель земли прымушуе селянъ робыты на себе лыше тымъ, що загарбавъ землю до своихъ рукъ. Винъ самъ ничого не робыть, алежъ на нього працюють сотни люду, що сами не мають земли. Винъ нажывае незчисленни багацтва, а воны ледве годуються. Звидкижъ у нього збираються ци

багацтва? Очевыдно, що зъ чужои праци. Якъбы коженъ хлиборобъ працювавъ на себе самого, то се багацтво подилылось-бы помижъ багатьма родынамы робучихъ людей; одже заразъ си родыны дистають стыльки, щобы ледве не загинуты видъ голоду, а решта все багацтво, здобуте зъ ихъ праци, дистаеся властытелеви земли.

— „Алежъ винъ купывъ землю“, — може зауважыты де-хто, — „а тому винъ мусыть надолужиты свои гроши“.

Колыжъ въ тимъ и лыхо, що винъ купывши землю, выбирае зъ неи не тильки лыше свои гроши, але ще й нажывае нови. Нехай винъ, напрыкладъ, купывъ землю за свои гроши, а не дисталася вона йому задурно, у спадщыну, якъ здебильшого то бувае у панивъ; нехай винъ навить купывъ сю землю за гроши, зароблени чесною працею, а не шахрайствомъ, якъ Калытка, напрыкладъ, и нехай винъ заплатывъ за сю землю тысячу карбованцивъ. Але-жъ ось винъ почынае виддаваты сю землю на аренду и виддае іи нидрядъ двайцять рокивъ, по пятьдесять карбованцивъ що року; одже винъ отрымае въ решти всихъ грошей видъ аренды такожъ тысячу карбованцивъ; по-

тимъ винъ знову може продаты сю землю за ту саму цину и дистане за неи ще тысячу карбованцивъ. Такимъ чиномъ выходыть, що винъ въ купи одержавъ за сю землю дви тысячи карбованцпвъ, а купывъ іи лыше за тысячу. Звидки-жъ взяла ся ся друга тысяча? Адже не зъ неба йому звалылася. Отъ сю саму другу тысячу и бере властытель земли зъ чужои праци, одбирае іи у тыхъ арендаторивъ, що робылы на його земли, а за те самы ледве малы змогу перегодуватыся. Такимъ чыномъ се не правда, що властытель земли тильки надолужуе свои гроши. Його гроши йому и лышылыся, винъ тыльки часово зминывъ ихъ на землю, а потимъ, колы тыльки захоче, може знову одминыты землю на гроши. Такимъ чыномъ лыхо все въ тому, що той, хто скуповуе землю, той мае зыскъ и багатіе не зъ своеи, а зъ чужои праци, тому що сылуе працюваты на себе другихъ; а мае сылу винъ те робыты тому, що земля необхидно потрибна всимъ людямъ, а винъ загарбуе іи оденъ до своихъ рукъ.

II.

Оденъ дурысьвитъ десь въ нашій околыци розпустывъ брехню, що ось буцимъ-то незабаромъ царь московській одбере землю видъ панивъ и роздилыть іи помижь селянамы такъ, що вси матымуть по ривно эемли, коженъ посидатыме свою землю на вичне, и тоди не буде ани бидныхъ, ани багатыхъ, ни злыденного убожества, ни пышныхъ бенькетувань, и легко буде кождому працюваты на своій власній земли. Одже легкодухи люде и повирылы сій брехни и сталы сподиватыся на ласку царя. Ждуть воны рикъ и другій, ждуть десять и двайцятъ рокивъ, а жаданои ласки не диждуться. А тымъ часомъ злыденни селяне мусять тысячамы пакуватыся, покидаты ридну оселю,

батькивськy краину и забиратыся десь на зелений клынъ, на холодный Сибирь, до Амура. Не знаты куды забираються въ далекій свитъ цили родыны селянськи, шукаючи земли, шукаючи кращои доли, бо у насъ на зеленій Украини мусять зъ голоду помыраты, не маючи де зачепыты рукъ. На край свита мандрують шукаты кращои доли, щобъ десь у дорози загинуты, або на чужыни пропасты, и то все шукаючи клаптя земли, тоди якъ тутъ на Вкраини побичь ныхъ панськи маетки розлягаються на сотки и тысячи десятынъ, але то все земля панська власна и на ній тыльки вызыскують злыденныхъ селянъ робитныкивъ.

И середъ такого лыха сподиваються легкодухіи люде уже десятки рокивъ, що ось царь зглянеться на ихъ убожество и роздилыть имъ землю. Але не можуть того збагнуты си легкодухи, що николы того не станеться, щобы царь захотивъ своею волею скрывдыты панивъ на корысть простого люду. Адже царь самъ найбільшій и найбагатійшій панъ. Ни у кого зъ панивъ не мае стыльки земли, не мае стыльки лису и такои безличи незвычайно великихъ економій, якъ у самого царя. И не тыльки у насъ на Вкраини, але по цилій російскій дер-

жави, царь запосивъ уси найкращи мисця, сами плодючи нывы, сами велыки лисы; все, що де було найлипшого, то царь забравъ соби и то заразъ все казенни земли, а вже чого соби не збагнувъ загорнуты, те роздавъ своимъ прыслужныкамъ панамъ. И на казенныхъ царськихъ земляхъ такъ само вызыскують селянына, якъ и на земли кожного пана. Та и дебъ царь мавъ роздаваты землю селянамъ, колы винъ самъ роздавъ и доси роздае іи тыльки панамъ. Колы винъ уже встыгъ вси наши широки степы загарбаты соби та пороздаваты панамъ и люде наши кинулыся тикаты на нови земли до Сибиру, то отже останнимы часамы царь зибравъ комиссію, щобъ порахуваты, якъ подилыты сибирськи землы, и та комиссія радылася тры роки и вже въ 1902 роци ухвалыла за прыводомъ царя, щобъ и въ Сыбиры найкращи земли роздаты тымъ панамъ, що збиднилы тутъ у насъ, щобъ хочъ въ такій способъ зробыты ласку своимъ прыслужникамъ-дворянамъ. И далеко дорогши для царя интересы дворянъ а нижь простого люду, бо царь самъ про себе завше каже: „Я першій дворянынъ въ своій держави". И справди винъ не тыльки першій дворянынъ, першій панъ въ своій держави, але

и найгирший, найзлійшій панъ до селянъ, бо винъ не тыльки вызыскуе селянъ-робитныкивъ на своихъ земляхъ, але щежъ до того здырас, або краще прыказуе своимъ слугамъ здыраты зъ усего простого люду податки для себе. И ти податки для царя здырають його слуги не тыльки безпосередне просто гришмы, але и посередне усякимы засобамы, такъ що селяне того и не спостерегають. Але ти податки суть найгирши, бо ихъ доводыться платыты що разу, наколы тыльки захоче соби чоловикъ щось купыты. Зажадае, напрыкладъ, чоловикъ выпыты чарку горилки, то йому нигде не вильно купыты, якъ тыльки лыше у казенній лавци. А у казенну лавку купують горилку по вынокурняхъ и платять тамъ за нея по симдесять копіекъ, а що найдорогше по карбованцю за видро. Такъ що маленькій шкалыкъ коштуе казни що найбильше одну копійку. Одже въ казенній лавци продають видро горилки за симъ карбованцивъ, а ту сотку що справди коштуе одну копійку продають за симъ копіекъ. Такимъ чыномъ, колы чоловикъ пье чарку горилки, що варта одну копійку, винъ мусыть заплатыты ще ни за що податку цареви шисть копіекъ. Цей податокъ называеться „акцызъ“.

Такій самый акцызъ мусять люде платыты купуючы запалки, выно, тютюнъ, цукоръ то що. Але царь бере посереднимъ податкомъ не тыльки акцызъ, покладеный на де якихъ речахъ, але и на всему иншому. Бо коженъ фабрыкантъ чи заводчикъ, за те що выробляе у себе на фабрыци якійсь крамъ, мусыть заплатыты цареви податокъ зъ фабрыкы чи завода. Оджe розуміеся, що заплатывшы сей податокъ фабрыкантъ, колы продае свій крамъ купцеви, то мусыть взяты те, що коштуе самый крамъ, а кримъ того ще й те, що винъ заплатывъ податку, та ще й до того додаты, що винъ мае соби заробыты. Теперъ же знову купець за те, що винъ мае право крамарюваты, такожъ мусыть заплатыты цареви податокъ и сей податокъ мусыть надолужыты зъ того краму, що продае людямъ. Такъ що продаючи крамъ купець бере за нього те, що винъ заплатывъ фабрыкантови, ще й те, що заплатывъ податкомъ цареви, а до того ще мае щось и соби заробыты.

Такимъ чыномъ, колы чоловикъ щось купуе, то винъ платыть не тыльки те, що коштуе самый крамъ, але й заробитокъ купця та фабрыканта, а надто двичи податокъ цареви, той що заплатывъ фабрыкантъ и той, що заплатывъ

купець. *) Одже маете що купець, фабрыкантъ и царь оденъ одного пидпыраютъ и укупи вызыскують селянъ та весь робучій людъ, але найбильше видъ усихъ то царь. Винъ вызыскуе людей и самъ черезъ своихъ прыслужныкивъ, урядовцивъ, и въ купи зъ панамы властытелямы земли и въ купи зъ купцямы та фабрыкантамы, бо винъ найбильшій панъ въ державі, то значить, и найбильшій гнобытель робучого люду.

Одже царь не тыльки вызыскуе робучихъ людей гришмы, але йому того мало, винъ ще забирае нашихъ дитей, нашихъ братывъ, найкращихъ, найдужчихъ робитныкивъ до війська, у москали, загоныть ихъ десь въ чужу далеку сторону; поневиряються тамъ надъ ными чотыри роки, а инколы, якъ бувае корыстно цареви та панамъ розпочаты війну, то и зовсимъ не вертають ихъ до дому, а складають воны свои головы въ далекій сторони пидъ ворожимы кулямы.

---

*) Кому цикаво, яки то збираються податки безпосередни и посередни, нехай прочитае кныжку „Дядько Дмытро“.

А инколы то й такъ бувае, що десь люде скрывджени та ошукани паномъ стратять терпиння та здіймуться бунтомъ, то тоди царь насылае тыхъ же таки москаливъ розгоныты, стриляты та вязныты своихъ же батькивъ, братнвъ та сестеръ; и зъ прыказу царя здіймаеться сынъ на батька, стриляе ридного брата, а то все тому, що царь обстоюе панивъ, пидпырае ихъ и николы не попустыть селяныновп, бо цареви то не корыстно, бо винъ такожъ якъ и вси паны роскошуе, пье та бенькетуе зъ тяжкои, кривавои селянськои та робитнычои праци.

А ти легкодухи, що вирять буцимъ то царь зглянеться на селянъ та роздасть имъ землю, кажуть, що царь нашъ добродій, що винъ давъ селянамъ волю, зкасувавъ панщыну.

Такъ, справди, царь сорокъ литъ передъ симъ давъ селянамъ волю, але чому винъ іи давъ, та й яка та воля? Знесылылыся селяне у крипацтви, не змоглы довше зносыты панщыны тай заходылыся самы соби здобуваты волю. Почалы воны зъ того, що по Украини та и всій Россійскій державн сталы убываты панивъ. Зъ 1835 року до 1854 року було убыто селянамы сто сорокъ и чотыри пана; кримъ

того сталы воны выпалюваты панське збижжя та маетки; потимъ того почалы селяне тикаты цилымы ватагамы: въ 1841 роци изъ одного тыльки Билевського повиту Могылевськои губерни утикло тысяча крипакивъ; въ Курщыни готувалыся тикаты коло двайцяты тысячивъ крипакивъ зъ сорока шосты маеткивъ. Парешти безнастанно почалы здійматыся селяньски бунты: въ 1848 роци було не спокійно въ пятдесятъ чотырьохъ маеткахъ зъ двайцяты семы губерній; въ 1849 роци бувъ бунтъ въ Курщыни и до нього прыстало десять тысячивъ чоловика. Въ 1852 роци у Черныговщыни та въ Тамбовській губерни селяне повсталы проты губернатора и війська. Урядъ ставъ боятыся загального повстання, и царь побачивши, що здіймаеться лыхо, склыкавъ панивъ до Москвы и прывселюдно выголосывъ, що винъ не бажае злого панамъ дворянамъ, що винъ самъ себе мае за першого дворянына въ державі, але що корыстнійше даты народови волю зъ горы, а нижъ сподиватыся, що народъ іи сакъ соби здобуде.

Такимъ чыномъ волю соби здобулы селяне не зъ ласки царя, а прымусылы іи соби даты. Але що-жъ то за воля, колы вона безъ земли.

Волю робитныкови далы, але землю всю, яка була краща, лышилы панамъ; селянамъ-же наризалы земли гиршои и таку обмаль, що нигде и рукъ зачепыты, ще й до того податкамы такъ сталы вызыскуваты, що буцимъ-то вильный, селянинъ знову мусыть ходыть робыты на пана незгиршъ якъ и за часивъ панщины. Въ крепацтви селянинъ мусивъ тры дни робыты на пана и тры дни мавъ робыты на себе, себъ то половыну своеи праци виддававъ панови, а самъ корыстувався лыше зъ другои половыны своеи роботы; такъ само и заразъ: селянинъ мусыть працюваты на панськихъ-же ланахъ и ледве чи половына його тяжкои праци вжываеться йому на корысть. За часивъ панщыны паны бенькетувалы та багатилы зъ людськои кровы та поту, и заразъ такожъ воны роскошують ни зъ чого иншого якъ зъ тіеижъ таки невтомнои кривавои праци селянина.

Треба буты слипымъ и зовсимъ ничого не розумиты, що навколо діеться, щобъ сподиватыся ласки видъ царя и гадаты, що винъ допоможе народови здобутыся на кращу долю. Царь завжды трымавъ и трымаеся зъ панамы и всимы гнобытелямы робучого люду и нихто народови не допоможе зажыты кращого життя,

якъ тыльки народъ самъ не здобудеться, абы выбороты соби свитлои доли. А для того власне потрибно, щобъ народъ гораздъ розумивъ, видъ чого залежить його недоля и де крыеться його лыхо. Селяне мусять зрозумиты, що головна ричь у тому, що у насъ землю повернено у власнисть, а тому вси паны, властытели землі и мають сылу ихъ вызыскуваты. И такъ буде доты, доки землю вильно буде купуваты, продаваты та перекуповуваты; бо хочь бы народъ и спромигся выбороты соби те, щобъ землю було видійнято видъ сучасныхъ панивъ та подилено помижъ селянамы, то и тоди, якъ що земля булабъ власностю окремого чоловика, то той хто мавъ-бы іи бильше, здолавъ-бы вызыскуваты биднийшого и зъ того дали багатиты на пана, а биднийши мусилыбъ зійты до тыхъ самыхъ злыднивъ, що и заразъ мають. Бо наколы оденъ чоловикъ иде працюваты на землю другого, то вже виддае йому ни за що частыну своеи праци и себе тымъ ошукуе.

Ба, навить наколыбъ подилыти усихъ людей землею зовсимъ однаково, але у кождого булабъ окремо власна земля, и іи навить не вильно булобъ продаваты, то и такій ладъ довго не вытрымае, бо у одного властытеля буде

бодай пятеро сынивъ, а у другого оденъ, то отъ уже сей матыме земли у пять разивъ більше, нижь ти; дали винъ яко багатшій знайде соби дружину, що такожь булабъ едыначкою, то отъ уже винъ загорне до себе земли въ десять разивъ більше а нижь инши и такъ дали, зійде на тежъ саме що мы заразъ маемо, а власне що оденъ панъ вызыскуе цилу громаду, роскошуе зъ важкои селянськои праци, ще й каже, що винъ поводыться по правди, бо винъ чужого не займае, винъ хозяйнуе на своій власній земли. Винъ орудуе своимъ власнымъ добромъ, и пивъ села видъ того мало зъ голоду не гине. И такъ буде ажъ доты, доки буде власна земля у окремого чоловика.

Наколыжъ мы не хочемо гинуты зъ голоду, наколы не бажаемо збагачуваты зъ своеи тяжкои праци багатого пана, наколы бажаемо буты вильнымы робитныкамы и самы корыстуватыся зи своеи праци, мы мусымо **домагатыся щобъ нихто не мавъ власнои земли, але щобъ земля була власнистью цилого народу, усихъ робитныкивъ, що працюють на ній власнымы рукамы.**

Виданя „Р. У. П.“ выйшло:

---

1) Самостійна Украина.
2) Дядько Дмытро.
3) Чи е теперъ панщина.
4) Власна земля.
5) Страйкъ чы бойкотъ.
6) Робитныча справа.

Кожна кныжка коштуе 25 коп.

Революція 1848 р. у Франції — 30 коп.

